

مقاله حاضر در حقیقت متن کامل نشریه ای است که توسط سرپرست آموزش سازمان تغذیه و کشاورزی وابسته به سازمان ملل متحد در افغانستان و اتیوپی تدوین شده است و توسط مرکز آموزش دامپزشکی وزارت کشاورزی یمن به زبان عربی ترجمه شده است و از این زبان به فارسی ترجمه شده است

● اطلاعات عمومی

شتر حیوان نشخوار کننده ، بدون شاخ و زوج سمی است که به گروه پستانداران تعلق دارد . شتر دارای چهار اندام خلفی و قدامی بلند و قوی است که هر کدام به کف پائی عریض و خشن منتهی می گردد که دارای ناخن هائی ضعیف و رشد نایافته بوده و برای راه رفتن بر روی شن های صحرا سازگاری یافته است این حیوان دارای گردنی دراز و منحنی است . سر شتر مستطیل شکل و لب های بالائی او شکافته است . دندان های پیش و نیش وی قوی و برنده است و توانائی گاز گرفتن عمیق را به حیوان داده است . شتر آسیائی دو کوهانه است که کوهان اول بر روی کمر و کوهان دوم بر روی کپل حیوان قرار دارد و شتر در آن اقدام به ذخیره سازی غذا می کند . رنگ پشم این گونه شترها سرخ خاکستری است و پشم ها به صورت انبوه و بلند در پشت گردن و در اطراف بخش بالائی اندام های خلفی و قدامی رشد می کنند. تعداد زیادی از این گونه شترها در منطقه آسیای میانه وجود دارد که برخی از آنها جهت سواری مورد استفاده قرار می گیرند. گونه دیگر شتر ، شتر عربی یا یک کوهانه است که این شتر در صحراهای کشورهای عربی و آفریقائی وجود دارد . شتر حیوان مفیدی است و کاربردهای فراوانی دارد . این حیوان علاوه بر اینکه وسیله اصلی رفت و آمد ساکنین صحراست ، از سوئی دیگر می تواند غذای آدمی و وسایل مورد نیاز دیگر را به انسان عرضه کند و انسان می تواند بوسیله تغذیه با شیر شتر و گوشت شتر ، تا هفته ها در صحرا زنده بماند . هم چنین می توان از چربی کوهان به جای کره استفاده کرد و پشم شتر را در ساختن خیمه ها ، پتو ، فرش ، لباس های پشمی ، طناب و ریسمان به کار برد . هم چنین می توان از مدفوع خشک شده شتر برای روشن کردن آتش استفاده کرد و پس از کشتار شتر می توان از پوست آن برای ساختن کفش ، و مشک و غیره ، ... استفاده کرد . شتر از حیواناتی است که با محیط های خشک و بی آب و علف و صحرا سازگار شده و این سازگاری باعث شده است که به خوبی قادر باشد آب و هوای گرم و خشک ، بی آبی و کم غذایی را تحمل نماید . کوهان ، عضوئی قابل توجه در شتر است که فقط از چربی و عضلات تشکیل شده و در آن استخوانی وجود ندارد و شتر در شرایط بی غذایی تا چندین روز می تواند با اعتماد به وجود این چربی و سوخت و ساز آن زنده بماند. کف پای شتر حالت مخصوص به خود دارد و از دو بخش تشکیل شده است و کلفت و پهن است و مانع از این می شود که پای شتر در شن های ریز صحرا فرو

رود. چشم های شتر دارای مژگان های بلندی است که به همراهی پلک ها، چشم ها را از طوفان های شنی و از تابش شدید آفتاب محافظت می کند. منخرین شتر دارای شکاف های طولی است که شتر در هنگام تنفس می تواند بینی را به خوبی از هم باز کند و بیشترین میزان هوا را وارد ریه های خود کند و در هنگام بروز طوفان های شنی بینی خود را ببندد. هم چنین شتر دارای فک درازی است که به طور جانبی حرکت می کند و می تواند عمل جویدن را به خوبی انجام دهد. شتر می تواند بیشتر از هر حیوان دیگری بی آبی را تحمل کند و اکنون آشکار شده است که شتر به علت اختلاف زیاد درجه حرارت بدنش می تواند آب بدن خود را حفظ نماید. زیرا که از این آب برای خنک کردن بدن استفاده نمی کند. درجه حرارت بدن شتر ثابت نیست و به آهستگی همراه با ارتفاع درجه حرارت محیط بالا می رود و این بدان معنی است که شتر آب بدن خود را از دست نمی دهد تا بدن خود را سرد نگه دارد (که این کار در انسان از طریق عرق کردن صورت می گیرد) و در هنگام شب، هنگامی که درجه حرارت محیط پایین می رود درجه حرارت بدن شتر نیز کاهش یافته و در هنگام صبح در پایین ترین درجه خواهد بود. دمای بدن شتر می تواند در محدوده ۷ درجه فارنهایت بالا و پایین برود در حالی که در انسان فقط در محدوده ۱ درجه فارنهایت بالا و پایین می رود.

● خصوصیات شتر

لب های شتر دارای وسعت حرکتی خوبی است و لب بالائی به دو بخش تقسیم شده است و ملاحظه می گردد که لب پایینی در شترهای مسن بوضوح آویزان است. در این حیوان نیز، همانند سایر نشخوار کنندگان بر روی فک پایینی شتر فقط دندان پیشین وجود دارد و این دندان ها در فک بالائی وجود ندارد. دهان شتر همیشه باز است و حیوان صداهای بلند و آزار دهنده ای از خود در می آورد و هنگامی که حیوان چنین صداهائی از خود در می آورد اگر به دهان او بنگریم در موخره دهان می توانیم توده ای سرخ رنگ را ببینیم که احياناً تا بخش جلوئی دهان می رسد و به نظر می رسد که وظیفه این توده مرطوب کردن ناحیه انتهایی حنجره است و در نتیجه کمک می کند حیوان در برابر تشنگی مقاومت کند. (این توده با لایحه در هنگام فصل جفتگیری، که شتر نرمست بدون دلیل به دیگران حمله می کند، و بیضه ها و مثانه و اجزای دیگر بدن را گاز می گیرد، در خارج از دهان نیز مشاهده می گردد). شتر در بالای پس سر خود غده ای نرم و مرطوب دارد که وظیفه ترشحاتی آن در هنگام مستی شتر است. در حالی که بقیه اجزای بدن کاملاً خشک می باشد. در ناحیه مفصل پاها، پوست شتر کلفت و خشن می گردد که به آن پینه می گوئیم این پینه ها بیشتر در جاهائی از بدن مشاهده می گردد که شتر بر روی آنها می نشیند تا باقی بدن خود را از اصطحاک با زمین محافظت نماید و هم چنین شتر در ناحیه جناغ سینه نیز پینه بزرگی دارد که شتر را در هنگام نشستن بر روی زمین در حفظ تعادل کمک می رساند. کوهان شتر یک توده چربی است که حجم آن بر حسب شتر، سن وی و سلامتی یا بیماری وی تغییر می یابد. پاهای شتر به گونه ای آفریده شده است که حیوان را در هنگام راه رفتن بر روی شن های نرم یاری کند، ولی به هر حال این پاها با هر گونه زمینی به جز زمینهای گل آلود مناسب است. اما سم های حیوان واضح و آشکار نبوده و در داخل بافت کراتینه کف پا فرار گرفته است. کف پا محکم بوده و دارای ناخن های سخت و کوتاهی در مقدمه است و هنگامی که کف پا بر روی زمین گذاشته می شود به خوبی منبسط می گردد و باعث تثبیت پا بر روی شن ها می گردد و این در حالی است که شتر با سختی فراوان بر روی زمین های گلی و لغزنده راه می رود. دستگاه گوارش شتر همچون سایر نشخوار کنندگان دارای معده چهارگانه است هر چند که هزار لای شتر، رشد و توسعه چندانی نیافته است. شتر دارای رفتار خاصی است. این حیوان هر چند که حیوانی بردبار و آرام است اما احياناً و به صورت ناگهانی مهاجم می گردد (بالاخص در فصل جفت گیری) و به همین جهت بهتر است که در هنگام کار، شتران نرو ماده از هم جدا گردند در اوقات دیگر شترها مطیع و آرام هستند. علی رغم اینکه در هنگام گرفتن افسار آنان و یا نهادن بار، از خود صداهای بلند آزار دهنده در می آورند خطری نخواهند داشت و معمولاً شتران اخته شده در مقایسه با شتران نر طبیعی آرام تر هستند. شتر نسبت به تحمل درد و در قبال بیماریها تا حدودی مقاوم تر از سایر دامهاست و

هیچگونه علایم خستگی و ناراحتی از خود بروز نمی دهند. به همین جهت باید که به دقت آن ها را تحت نظر داشت زیرا در هنگام بیماری نیز بدون هیچگونه اظهار ناراحتی هم چنان به کار خود ادامه می دهند.

● نشانه های سلامتی

دامپزشکان باید در هنگام آزمایشات بالینی شتر کاملاً بر حذر باشند، زیرا که علی رغم آرامش و تحمل زیاد، این حیوان می تواند لگد بسیار محکمی بزند که ممکن است تا شانه برسد. شتر هم چنین می تواند دست ها و پاهای خود را در محدوده وسیعی به عقب یا جلو حرکت دهد بطوری که این حیوان می تواند با دست های خود نیز لگد بپراکند و ارتفاع لگد آن تا آرنج می رسد و گفته می شود که شتر بعد از آن که به انسان لگد بپراکند و او را نقش زمین کرد بر روی او می نشیند. به هر حال شتر هنگامی که ایستاده باشد خطرناک است اما چون بنشیند آرام می گیرد و بی خطر می شود. شتر علی رغم این که صداهای ترسناکی از خود در می آورد اما به ندرت گاز می گیرد. در هنگام معاینه دهان و سر حیوان باید در یکی از طرفین شتر ایستاد زیرا که احیاناً شتر اقدام به پرت کردن غذا و لعاب به طرف جلو می کند. جهت هر کاری باید در آغاز شتر را بوسیله طنابی بست. شتر سالم شتری است با سر افراشته و چشمان صاف، و گوش های برجسته و کوهان دایری شکل و بدن پر با انحنای اندکی به یکی از طرفین باشد. شتر سالم باید براحتی راه برود و پینه موجود در زیر جناغ سینه اش بزرگ و بدون زخم و ترک خوردگی باشد. دمای بدن، دلیل خوبی برای شناخت سلامتی شتر است و همانطور که قبلاً توضیح دادیم درجه حرارت بدن شتر از وقتی به وقت دیگر تفاوت می کند، به طوری که در صبح ها درجه حرارت پایین بوده و تاهنگام غروب آفتاب بتدریج بالا می رود، سپس دوباره شروع به پایین آمدن می کند. در ذیل میانگین دمای بدن شتر را در اوقات مختلف مشاهده می کنیم:

متوسط درجه حرارت میزان درجه حرارت

ساعت ۶ صبح ۹۷/۵ فارنهایت از ۹۴ تا ۹۸/۶ فارنهایت

ساعت ۱۲ ظهر ۹۹/۰ فارنهایت از ۹۵ تا ۱۰۰ فارنهایت

ساعت ۶ بعد از ظهر ۱۰۰/۶ فارنهایت از ۹۹ تا ۱۰۱/۷ فارنهایت

درجه حرارت شتر در روز و شب های بسیار گرم به بالاترین میزان خود می رسد و ریزش باران باعث پایین آمدن درجه حرارت شتر به کمترین میزان خود می گردد و بطور کلی در هنگامی که شتر در معرض آزار تعداد بسیار زیادی از مگس های آزار دهنده قرار می گیرد، درجه حرارت او به دلیل درستی برای سلامتی او نخواهد بود. تعداد ضربان قلب شتر به شدت متفاوت است ولی به طور متوسط بین ۲۸ تا ۳۲ ضربه در دقیقه است و می توان نبض شتر را با لمس شریان های زیر زانوی شتر شمرد. تعداد دفعات تنفس شتر در هنگام استراحت ۷ تا ۵ مرتبه در دقیقه است و اگر از ۱۲ مرتبه در دقیقه بیشتر بود نشان دهنده این است که شتر در وضعیتی غیر طبیعی است.